

บันทึกสำคัญ
จดหมายเหตุ
จากต่างชาติ
สมัยกรุงศรีอยุธยา

The Articles and Archives of Ayuthaya Era by Foreign Settlers.

ชาวกรุงเก่า
รวบรวมและเรียบเรียง

บันทึกสำคัญ
จากชาวต่างชาติ
วิถีความเป็นอยู่
การแต่งกาย
การเข้าสังคม
ของคนชั้นสูง
และเรื่องราวอื่นๆ
อีกมากที่คนไทย
ควรอ่าน

บันทึกสำคัญ จดหมายเหตุจากต่างชาติ สมัยกรุงศรีอยุธยา

ชาวกรุงเก่า รวบรวมและเรียบเรียง
ราคา ๒๕๕ บาท

๑ ได้รับอนุญาตจัดพิมพ์จากเจ้าของลิขสิทธิ์ตามกฎหมาย สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับเพิ่มเติม)
พ.ศ.๒๕๕๘ ห้ามลอกเลียนส่วนใดส่วนหนึ่งของหนังสือเล่มนี้ มิเช่นนั้นจะถือว่าละเมิดลิขสิทธิ์และมีความผิดทางอาญา

จัดพิมพ์โดย

 สำนักพิมพ์ เพชรพินิจ

ในเครือบริษัท เพชรประกาย จำกัด

๘๑ อาคารเพชรประกาย ถนนเสรีไทย

แขวงมีนบุรี เขตมีนบุรี กรุงเทพฯ ๑๐๕๑๐

โทรศัพท์ ๐ ๒๕๔๐ ๕๕๓๕ # ๑๐๓ โทรสาร ๐ ๒๕๔๐ ๕๕๖๘

Homepage : <http://www.phetpraguy.com>

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

พินิจ จันทร

บันทึกสำคัญ จดหมายเหตุจากต่างชาติ สมัยกรุงศรีอยุธยา. -- กรุงเทพฯ. : เพชรพินิจ, ๒๕๖๖.
๒๐๐ หน้า.

๑. ไทย--ประวัติศาสตร์--กรุงศรีอยุธยา, ๑๘๙๓-๒๓๑๐. I. ชื่อเรื่อง.

๙๕๙.๓๐๒๓

ISBN. ๙๗๘-๖๑๖-๕๗๘-๘๒๑-๒

บรรณาธิการ

พินิจ จันทร

ออกแบบปก

มะจั่ง

ศิลปกรรม

เฉลิมพงษ์ กวินรจิตมงคล

พิมพ์ที่

ห้างหุ้นส่วนจำกัด ซี แอนด์ เอ็น

๑๙๙ หมู่ที่ ๕ ซอยพุทธบูชา ๔๔ ถนนพุทธบูชา

แขวงบางมด เขตทุ่งครุ กรุงเทพฯ ๑๐๑๔๐

จัดจำหน่ายโดย

บริษัท เพชรประกาย จำกัด

๘๑ อาคารเพชรประกาย ถนนเสรีไทย

แขวงมีนบุรี เขตมีนบุรี กรุงเทพฯ ๑๐๕๑๐

โทรศัพท์ ๐ ๒๕๔๐ ๕๕๓๕ # ๑๐๓ โทรสาร ๐ ๒๕๔๐ ๕๕๖๘

Homepage : <http://www.phetpraguy.com>

ด้วยอุปนิสัยของชาวต่างชาติที่รักการเขียน
บันทึกในสิ่งที่ได้พบเห็น
ในดินแดนที่เขาเดินทางอย่างละเอียด
ทำให้ชนรุ่นหลังจนถึงยุคปัจจุบัน
ได้ศึกษาและเรียนรู้ถึง
ความเป็นมาของอยุธยามากยิ่งขึ้น

คำนำ

สำนักพิมพ์

ตามหลักฐานสำคัญทางประวัติศาสตร์ของอยุธยา
มีองค์ความรู้มากมายหลายด้านที่นำมาประกอบขึ้นมาให้
ศึกษาหาความรู้กัน

กล่าวว่าเนื่องจากดินแดนไทยเป็นเส้นทางการค้ามา
ตั้งแต่สมัยโบราณทำให้มีเอกสารต่างชาติบันทึกเรื่องราวของ
ดินแดนไทยไว้อย่างหลากหลายเรื่องราว เพราะด้วยอุปนิสัย
ของชาวต่างชาติที่รักการเขียน การบันทึกสิ่งที่ได้พบเห็นในดิน
แดนที่เขาเดินทางอย่างละเอียดทั้งภาพวาด ถ่ายภาพ การ
แสดงความคิดเห็นความชื่นชอบและไม่ชอบไว้ในบันทึกเหล่านั้น
และเมื่อได้มีการพิมพ์เผยแพร่ทำให้ประเทศต่างๆ ได้รู้จัก
สยามมากยิ่งขึ้น

ดังนั้นชาวสยามรุ่นหลังมาจนถึงยุคปัจจุบันจึงได้ทราบ
ข้อมูลเกี่ยวกับประเทศของเราในแง่มุมละเอียดซึ่งไม่สามารถ
พบเห็นในหนังสือและเอกสารของคนไทย ถ้าหากชาวต่างชาติ
ในสมัยกรุงศรีอยุธยาไม่ได้บันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับประเทศ
สยามเอาไว้

ทั้งหมดทั้งมวลที่กล่าวมานี้สามารถติดตามอ่านรายละเอียดได้ในหนังสือเล่มนี้.

บรรณาธิการ

คำนำ

ผู้เขียน

หลักฐานสำคัญทางประวัติศาสตร์ของอยุธยาจากบันทึกชาวต่างชาติมีหลายฉบับ ได้แก่ จดหมายเหตุลาลูแบร์ซึ่งว่าด้วยราชอาณาจักรสยามที่ได้มีการกล่าวถึงราชอาณาจักรสยามในปลายรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

อีกหลักฐานหนึ่งคือ จดหมายเหตุวันวลิต ซึ่งเป็นบันทึกที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์สมัยกรุงศรีอยุธยาโดยหนังสือเล่มนี้ได้หายสาบสูญไป จนกระทั่งภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ หนังสือเล่มนี้จึงถูกค้นพบโดยศาสตราจารย์ไซอิชิ อิวะโอะจากมหาวิทยาลัยโตเกียว และยังมีจดหมายเหตุของโยส เซาเตินและหลักฐานที่เป็นบันทึกจากปิ่นโต

สำหรับหนังสือเล่มนี้ได้รวบรวมและคัดลอกเรื่องราวที่เป็นหลักฐานสำคัญทางประวัติศาสตร์ที่สามารถอ้างอิงได้นำมาเสนอ หวังว่าจะเป็นอีกองค์ความรู้หนึ่งที่จะช่วยให้ผู้ที่สนใจศึกษาหาความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ได้ศึกษากันสืบต่อไป

ท้ายสุดต้องขอขอบคุณทุกท่านทุกองค์ความรู้ที่เอื้อเพื่อข้อมูลและข่าวสารมา ณ โอกาสนี้

ด้วยความปรารถนาดี
ชาวกรุงเก่า

สารบัญ

บทที่ ๑ :

หลักฐานสำคัญทางประวัติศาสตร์อยุธยา

จากจดหมายเหตุและบันทึกชาวต่างชาติ

๑๐

บทที่ ๒ :

จดหมายเหตุลาอูแบร์

๑๔

ตอนที่ ๑ เครื่องนุ่งห่มและรูปร่างหน้าตาของชาวสยาม

๑๘

ตอนที่ ๒ บ้านเรือนของชาวสยามและฝีมือการก่อสร้าง

๒๔

ตอนที่ ๓ เครื่องเรือนและสํารับกับข้าวของชาวสยาม

๓๐

ตอนที่ ๔ รถและยานพาหนะทั่วไปของชาวสยาม

๓๒

ตอนที่ ๕ การแสดงและการละเล่นต่าง ๆ ของชาวสยาม

๓๘

ตอนที่ ๖ การแต่งงานและการหย่าร้าง

๔๓

ตอนที่ ๗ มารยาทและการเข้าสังคมของชาวสยาม

๔๖

ตอนที่ ๘ การศึกษาของชาวสยาม

๕๒

ตอนที่ ๙ สิ่งที่ชาวสยามรู้เกี่ยวกับวิชาแพทย์และวิชาเคมี

๕๔

ตอนที่ ๑๐ ชาวสยามรู้วิชาคำนวณเพียงใด

๕๖

ตอนที่ ๑๑ การดนตรีและการกีฬา

๕๙

ตอนที่ ๑๒ ฝีมือในงานช่างของชาวสยาม

๖๒

ตอนที่ ๑๓ การค้าขายของชาวสยาม

๖๔

ตอนที่ ๑๔ อุปนิสัยของชาวสยาม

๖๗

บทที่ ๓ :

จดหมายเหตุวันวลิต

๗๔

จดหมายเหตุวันวลิต เรื่องราวทางประวัติศาสตร์

๗๘

บทที่ ๕ :

จดหมายเหตของโยส เซาเต็น

๑๕๖

ที่ตั้งของประเทศสยาม

๑๕๙

การปกครอง

๑๖๑

ตำแหน่งขุนนาง

๑๖๑

พระราชวังและที่ประชุมขุนนาง

๑๖๒

รายได้และทรัพย์สินของพระมหากษัตริย์

๑๖๕

รัชทายาท

๑๖๕

ศาลพลเรือน

๑๖๖

การพิสูจน์ความผิด

๑๖๗

กิจการทหาร

๑๖๘

ทรงโปรดชาวต่างประเทศ

๑๗๒

ช้างและการจับช้าง

๑๗๓

ศาสนาและวัดวาอาราม

๑๗๕

การแต่งกายและบ้านเรือน

๑๗๘

การแต่งงานและการเลี้ยงดูลูก

๑๗๙

การค้าขายและวิธีการเลี้ยงชีพ

๑๘๑

เงินตราที่ใช้ในการค้าขาย

๑๘๒

ชาวปอร์ตุเกสและชาวฮอลันดาในราชอาณาจักรสยาม

๑๘๒

บทที่ ๕ :

บันทึกของปีนโต

๑๘๖

อ้างอิงและแหล่งข้อมูลค้นคว้าเพิ่มเติม

๑๙๖

บทที่

๑

หลักฐานสำคัญ
ทางประวัติศาสตร์อยุธยา
จากจดหมายเหตุ
และบันทึกชาวต่างชาติ

เนื่องจากดินแดนไทยเป็นเส้นทางการค้ามาตั้งแต่สมัยโบราณทำให้มีเอกสารต่างชาติบันทึกเรื่องราวของดินแดนไทยไว้อย่างหลากหลาย เช่น วรรณคดีอินเดียที่เรียกว่า คัมภีร์นิเทศะและมิลินทปัญหา ในราวพุทธศตวรรษที่ ๖ นับเป็นเอกสารต่างชาติที่เก่าที่สุด

สำหรับหนังสือที่ชาวต่างชาติบันทึกเกี่ยวกับประเทศสยามตั้งแต่ในอดีตนั้น จัดเป็นสิ่งพิมพ์ที่หายากประเภทหนึ่ง เพราะเป็นหลักฐานสำคัญขั้นต้นที่ทำให้เราได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ของประเทศสยามในอดีตโดยผ่านข้อเขียนของชาวต่างชาติเหล่านั้น ประเทศสยามมีความสัมพันธ์กับประเทศต่างๆ มาช้านานแล้ว ตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ พบว่าชาวโปรตุเกสเป็นฝรั่งพวกแรกที่เข้ามาในประเทศสยาม ซึ่งได้ส่งทูตมาเจริญสัมพันธไมตรีในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ (รัชกาลที่ ๑๐ แห่งกรุงศรีอยุธยา พ.ศ.๒๐๓๔-๒๐๗๒) จากนั้นก็มีอังกฤษฮอลันดา ฝรั่งเศสเข้ามาค้าขายและส่งทูตมายังกรุงศรีอยุธยา และสยามก็ได้ส่งทูตไปยังประเทศต่างๆ หลายครั้ง

หลักฐานครั้งสำคัญที่จารึกไว้อีกหน้าหนึ่งของประวัติศาสตร์ ได้แก่ ครั้งที่สมเด็จพระนารายณ์มหาราช (สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๓ รัชกาลที่ ๒๗ พ.ศ. ๒๑๙๙ - ๑๑ กรกฎาคม พ.ศ.๒๒๓๑) ทรงส่งออกญาวิสูตรสุนทร (โกษาปาน) เป็นราชทูต

ไปยังสำนักพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ประเทศฝรั่งเศส ชาวต่างชาติที่เข้ามาประเทศสยาม ส่วนใหญ่มาติดต่อสัมพันธไมตรีค้าขาย การเผยแพร่ศาสนา หรือแอบแฝงด้วยการ ล่าอาณานิคม และแสวงหาผลประโยชน์ต่างๆ จากประเทศสยาม

ตามบันทึกระบุว่าชาวต่างชาติเหล่านี้มีอุปนิสัยรักการเขียนบันทึกสิ่งที่ได้พบเห็นในดินแดนที่เขาเดินทางอย่างละเอียด รวมทั้งภาพวาด ถ่ายภาพ แสดงความคิดเห็นความชื่นชอบและไม่ชอบไว้ในบันทึกเหล่านั้น เมื่อบันทึกได้รับการพิมพ์เผยแพร่ทำให้ประเทศต่างๆ รู้จักสยามมากขึ้น และชาวสยามรุ่นหลังได้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับประเทศของเราในแง่มุมละเอียดซึ่งไม่สามารถพบเห็นในหนังสือและเอกสารของเราเอง ชาวต่างชาติในสมัยกรุงศรีอยุธยาที่บันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับประเทศสยาม

ในพุทธศตวรรษที่ ๘ มีนักภูมิศาสตร์ชาวกรีกเดินทางมาถึงดินแดนแถบประเทศไทย และบันทึกไว้ในหนังสือภูมิศาสตร์ของปโตเลมี (Ptolemy's Geography) เอกสารจีนโบราณ เช่น จดหมายเหตุของหลวงจีนฮั้วจิง ในพุทธศตวรรษที่ ๑๓ รายงานของคณะทูตจีน “โจวตาทวน” ในพุทธศตวรรษที่ ๑๙ พ่อค้าชาวอาหรับ และเปอร์เซียที่กล่าวถึงเมืองท่าหรือรัฐโบราณในดินแดนไทย ส่วนเอกสารชาวตะวันตกมีมากในพุทธศตวรรษที่ ๒๑ เช่น

ชาวโปรตุเกส ได้แก่ จดหมายเหตุโตเม ปิเรส (Tome Pires) จดหมายเหตุ บรัซ อัลบูแควร์ก (Braz d' Albuquerque) จดหมายเหตุการเดินทางของเฟอร์เนา เมนเดส ปินโต (Fernand Mendes Pinto)

ชาวฮอลันดา เช่น จดหมายเหตุของโยส เซาเติน (Joost Schouten) จดหมายเหตุเยเรเมียส ฟาน ฟลีต (Jeremias Van Vliet) และจดหมายเหตุแกมป์เฟอร์ (Kaempfer)

ชาวอังกฤษ เช่น จดหมายของนายยอร์ช ไวท์ เอกสารการติดต่อของพนักงานบริษัทกับพ่อค้าอังกฤษ เรื่อง “เอกสารบันทึกความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและต่างประเทศในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗” จดหมายของนายจอห์น ครอว์ฟอร์ด เอกสารของนายเฮนรี เบอร์นีย์ และเซอร์จอห์น เบาว์ริง

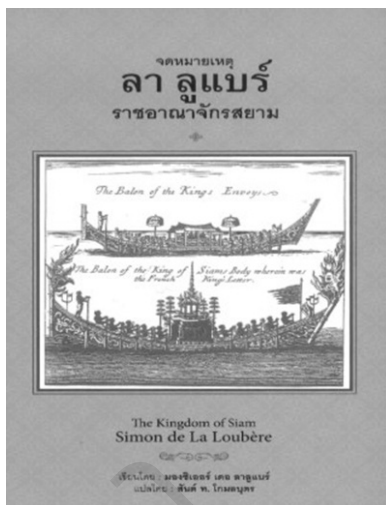
ชาวฝรั่งเศส เช่น จดหมายเหตุลาลูแบร์ จดหมายเหตุนิโกลาส์ แทร์แวส จดหมายเหตุเล่าเรื่องกรุงสยามของสังฆราช ปาลเลอกัวซ์

ชาวอเมริกัน เช่น บันทึกรักของหมอบรัดเลย์ เป็นต้น

นอกจากนี้แล้วในสมัยรัตนโกสินทร์ ประเทศสยามได้ติดต่อกับชาวต่างชาติอยู่เนือง ๆ โดยเฉพาะรัชสมัยของ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นหัวเลี้ยวหัวต่อที่สำคัญในการรับอารยธรรมตะวันตกเพื่อพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า หลักฐานชิ้นสำคัญของชาวต่างชาติที่ได้บันทึกไว้ในประวัติศาสตร์ รัตนโกสินทร์นั้น เช่น

- จดหมายเหตุเล่าเรื่องกรุงสยามของสังฆราชปาลเลอกัวซ์
- บันทึกรักของหมอบรัดเลย์
- จดหมายของนายยอร์ช ไวท์
- เอกสารการติดต่อของพนักงานบริษัทกับพ่อค้าอังกฤษ เรื่องเอกสารบันทึกความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและต่างประเทศในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗
- จดหมายเหตุของนายจอห์น ครอว์เฟิร์ด เอกสารของนายเฮนรี เบอร์นีเย และเซอร์จอห์น เบาว์ริง

จากบันทึกของชาวต่างชาติดังกล่าว ยังมีหนังสือที่ชาวต่างชาติได้เขียนเกี่ยวกับประเทศสยามหลายเล่ม ซึ่งล้วนแต่เป็นหนังสือที่ทำให้เราได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ของเราเอง เช่น การเรียนรู้สภาพบ้านเมือง การเมือง ชีวิตความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียมประเพณี ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น

จดหมายเหตุ ลา ลูแบร์

บทที่
๒

จดหมายเหตุ
ลาลูแบร์

ดรออียาบ

ชิมง เดอ ลา ลูแบร์ เป็นหนึ่งในบุคคลที่ถูกอ้างถึงมากที่สุดคนหนึ่งในประวัติศาสตร์ไทยสมัยอยุธยาโดยเขาเข้ามาในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ พ.ศ.๒๒๓๐ ในฐานะเอกอัครราชทูตของพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ แห่งฝรั่งเศส

ชิมง เดอ ลา ลูแบร์

เหตุที่ได้มีการอ้างถึงบ่อยครั้งในประวัติศาสตร์ไทยนั้น มิใช่เพราะว่าเข้ามาในฐานะที่สำคัญแต่ประการใด แต่หากถูกอ้างถึงบ่อยครั้ง เพราะเขาเขียนหนังสือขึ้นสำคัญที่เป็นหลักฐานประวัติศาสตร์ไว้หนาถึงเกือบ ๗๐๐ หน้า ในหนังสือที่ชื่อว่า **“จดหมายเหตุ ลา ลูแบร์ ราชอาณาจักรสยาม”** โดยมองซิเออร์ เดอ ลา ลูแบร์ ที่แปลเป็นไทย โดย **สันต์ ท.โกมลบุตร**

สันต์ เทวรักษ์ หรือ สันต์ ท.โกมลบุตร ผู้เป็นทั้งนักเขียน นักแปล และบรรณาธิการ เขาสร้างชื่อเสียงขึ้นมามาตั้งแต่เรื่องสั้นเรื่องแรก คือ **“เดี่ยวนกขมิ้น”** (พ.ศ.๒๕๗๔) จากนั้นผลงานทุกชิ้นของเขาก็ได้รับความนิยมอย่างกว้างขวาง จนมีผู้นำไปสร้างภาพยนตร์ ละครเวที ละครวิทยุ และละครโทรทัศน์หลายเรื่อง เช่น **เศรษฐีนาถา แม่ยอดสร้อย แก้วสารพัดนึก เป็นต้น**

เมื่อเขาเลิกเขียนนวนิยาย ด้วยพื้นฐานความรู้ภาษาฝรั่งเศส เขาได้หันมาทำงานแปลเอกสารประวัติศาสตร์ที่ชาวฝรั่งเศสได้บันทึกไว้เกี่ยวกับเมืองไทยไม่น้อย เช่น จดหมายเหตุ ลา ลูแบร์ ราชอาณาจักรสยาม จดหมายเหตุการเดินทางสู่ประเทศสยาม ครั้งที่ ๑ และ ครั้งที่ ๒ ของบาทหลวง ตาซาร์ด บันทึกความทรงจำของบาทหลวง เดอะ แบส เกี่ยวกับมรณกรรมของ ก็องสแตซ์ ฟอลคอน ฯลฯ ซึ่งงานเหล่านี้ได้ทำให้นาม “สันต์ ท. โกมลบุตร” เป็นอมตะ เช่นเดียวกับนามปากกา “สันต์ เทวรักษ์” ของเขา (เพิ่มเติมโดยผู้เรียบเรียง)

แม้ข้อมูลพื้นฐานที่เราพอจะทราบ ว่า ลา ลูแบร์ อยู่ในสยามเพียง ๓ เดือน กับ ๖ วันเท่านั้น แต่คณะบาทหลวงชาวฝรั่งเศสอยู่ในสยามนั้นก็อยู่มานานกว่านั้นกว่า ๑๐ ปีแล้ว อีกทั้งในงานเขียนของเขาอ้างหลักฐานประวัติศาสตร์ของชาวยุโรปจำนวนมากในการอ้างอิง อาทิ นักพจนานุกรมชาวโปรตุเกสอย่าง เฟร์เนา เมนเดส ปินโต (Pinto) พ่อค้าชาวดัชต์ เยเรเมียส ฟาน ฟลิต หรือ วัน วลิต (Van Vliet) หรือ คณะราชทูตของฝรั่งเศสที่เข้ามาสยามรอบแรกอย่างนิโกลาส์ แกรเวส (Gervaise) ดังนั้น ข้อมูลต่าง ๆ ที่ถูกพูดถึงก็คงมีส่วนที่น่าเชื่อถือและเป็นโลกทัศน์ที่ชาวตะวันตกส่วนมากเห็นอยุธยาหรือสยามเป็นเช่นนั้น

ตามบันทึกระบุว่า ซีมง เดอ ลา ลูแบร์ หรือ Simon de La Loubère (๒๑ เมษายน พ.ศ.๒๑๘๕ - ๒๖ มีนาคม พ.ศ.๒๒๗๒) ได้เดินทางมาประเทศไทยพร้อมกับเจ้าพระยาโกษาธิบดี (ปาน) ที่ไทยส่งไปเป็นราชทูตเจริญสัมพันธไมตรีกับพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ประเทศฝรั่งเศส และลา ลูแบร์ ได้เดินทางมาที่กรุงศรีอยุธยาพร้อมด้วยทหารของฝรั่งเศส จำนวนประมาณ ๖๐๐ คน ในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๓) รัชกาลที่ ๒๗ แห่งกรุงศรีอยุธยา

ตามบันทึกระบุว่า...สิ่งที่สำคัญของลา ลูแบร์ คือ จดหมายเหตุลา ลูแบร์ ซึ่งได้บันทึกชีวิตความเป็นอยู่ สังคม ประเพณี ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม หลายสิ่งหลายอย่างของคนในสมัยกรุงศรีอยุธยาจึงนับได้ว่าเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่มีจารึกเป็นลายลักษณ์อักษรอีกด้วย

จดหมายเหตุลา ลูแบร์ หรือ Du Royaume de Siam (ภาษาฝรั่งเศส) แปลตามตัวคือ “ว่าด้วยราชอาณาจักรสยาม” เป็นจดหมายเหตุพงศาวดารที่กล่าวถึงราชอาณาจักรสยาม ในปลายรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช พ.ศ.๒๒๓๐ โดยลา ลูแบร์ ได้พรรณาถึงกรุงศรีอยุธยาไว้อย่างกว้างขวาง แม้ว่าเขาจะอยู่เพียง ๓ เดือน ๖ วัน

แผนที่กรุงศรีอยุธยา ฉบับฝรั่งเศส

ก่อนเดินทางมาถึงประเทศสยาม เขาได้อ่านจดหมายเหตุทั้งเก่าและใหม่จากบรรดาที่มีผู้เขียนขึ้นไว้เกี่ยวกับประเทศต่างๆ ในภาคพื้นตะวันออก ถ้าไม่มีสิ่งดังกล่าว เขาอาจใช้เวลาถึง ๓ ปี จึงจะสามารถบันทึกเรื่องราวได้อย่างมากมาย และก็คงไม่ได้มีข้อสังเกตและรู้จักประเทศสยามได้อย่างแน่นอน

ตามบันทึกระบุว่า...ในการเขียนบันทึกมอญสยามประเทศ พ.ศ.๒๒๓๐ ผ่านจดหมายเหตุลา ลูแบร์ โดยแบ่งเนื้อหาสาระออกเป็นทั้งหมด ๑๔ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ เครื่องนุ่งห่มและรูปร่างหน้าตาของชาวสยาม
ตอนที่ ๒ บ้านเรือนของชาวสยามและฝีมือการก่อสร้าง
ตอนที่ ๓ เครื่องเรือนและสำรับกับข้าวของชาวสยาม
ตอนที่ ๔ รถและยานพาหนะทั่วไปของชาวสยาม
ตอนที่ ๕ การแสดงและการละเล่นต่างๆ ของชาวสยาม
ตอนที่ ๖ การแต่งงานและการหย่าร้าง
ตอนที่ ๗ มารยาทและการเข้าสังคมของชาวสยาม
ตอนที่ ๘ การศึกษาของชาวสยาม
ตอนที่ ๙ สิ่งที่ชาวสยามรู้เกี่ยวกับวิชาแพทย์และวิชาเคมี
ตอนที่ ๑๐ ชาวสยามรู้จักคำนวณเพียงใด
ตอนที่ ๑๑ การดนตรีและกวีทา
ตอนที่ ๑๒ ฝีมือในงานช่างของชาวสยาม
ตอนที่ ๑๓ การค้าขายของชาวสยาม
ตอนที่ ๑๔ อุปนิสัยของชาวสยาม

■ ตอนที่ ๑

เครื่องนุ่งห่มและรูปร่างหน้าตาของชาวสยาม

๑.ชาวสยามนุ่งห่มผ้าน้อยชิ้นเพราะร้อน และเพราะความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ ชาวสยามไม่ค่อยห่มห่อร่างกายมิดชิดนัก

๒.ผ้านุ่งเครื่องนุ่งห่มของชาวสยาม ชาวสยามไม่ใส่รองเท้า ไม่สวมหมวก ปันเอวและขาอ่อนถึงใต้หัวเข่าด้วยผ้ามีดอกดวงยาวประมาณ ๒ โอนครึ่ง (๑.๑๘ เมตร) บางครั้งก็ใช้ชิ้นผ้าใหม่เกลี้ยง ๆ หรือทอที่ริมเป็นลายทองลายเงิน

๓.ขุนนางใช้เสื้อคลุมผ้ามีสลิ้นเป็นเสื้อชั้นนอก พวกขุนนางนอกจากนุ่งผ้าแล้วยังสวมเสื้อครุยมีสลิ้นคลุม (ถึงเข่า) เขาจะเปลื้องมันออกแล้วม้วนพันไว้กับบันเอว เมื่อเข้าไปหาขุนนางผู้ใหญ่ที่มียศศักดิ์สูงกว่าตน นอกนั้น บรรดาขุนนางที่

เข้าเฝ้าพระเจ้ากรุงสยามคองุ่นหม่มเสื้อผ้าเต็มยศตามธรรมเนียม ขุนนางสยามเมื่อมีงานพระราชพิธีต้องสวมหมวกกลมพอกสูงมียอดแหลม

๔. ผ้าคลุมกันหนาว ในฤดูหนาวชาวสยามใช้ผ้าตามความกว้างหรือผ้าลินิน มีดอกดวงคลุมไหล่โดยพันชายผ้าไว้กับลำแขน

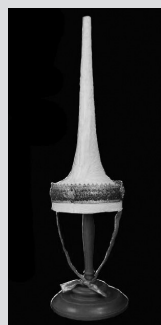
๕. พระเจ้ากรุงสยามฉลองพระองค์อย่างไร ทรงใช้ฉลองพระองค์ด้วยผ้าเยียรขัปอย่างงาม แขนฉลองพระองค์แดงมากปรกมาถึงข้อพระหัตถ์ ทำนองเดียวกับเสื้อที่เราได้ใช้เสื้อคลุม ทรงฉลองพระองค์นั้นไว้ภายใต้ฉลองพระองค์ครุย มีการปักอย่างวิจิตรต่างแบบบลวดลายกันกับในยุโรป ชาวสยามคนใดจะใช้เสื้อเปิดนี้ไม่ได้ นอกจากพระองค์จะพระราชทานให้ ซึ่งจะพระราชทานให้เฉพาะขุนนางที่มีบรรดาศักดิ์สูงเท่านั้น

๖. เสื้อยศทหาร พระเจ้าอยู่หัวก็พระราชทานเสื้อชั้นนอกสีแดงสด สำหรับออกงานสงครามหรือตามเสด็จ ลำตัวเสื้อ เนื้อนิยมนี้นยาวถึงหัวเข่า มีดุมขัดด้านหน้า ๘-๑๐ เม็ด แขนเสื้อกว้างไม่มีปักบลวดลาย และสั้นมากจนปรกไปถึงข้อศอก

๗. สีแดงสำหรับออกศึกและประพาสป่า เป็นธรรมเนียมทั่วไปในกรุงสยาม ที่พระเจ้าอยู่หัวและผู้ที่อยู่ในขบวนโดยเสด็จ ออกงานดังกล่าว จะต้องแต่งกายด้วยเสื้อผ้าชุดสีแดง ตัดเย็บด้วยผ้ามีสลินยอมแดง

ลอมพอก คือ หมวกสำหรับขุนนางไทยที่นิยมใช้ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ทำด้วยผ้าสีขาวที่พันพับเป็นทรงหมวกยอดแหลมอย่างประณีต ขอบลอมพอกมีเครื่องประดับแสดงชั้นยศ ขุนนางผู้สวม เช่น ขุนนางชั้นสูงประดับขอบลอมพอกด้วยดอกไม้ไหว (ดอกไม้ทำด้วยทองคำฝังอัญมณี)

ส่วนขุนนางบรรดาศักดิ์ชั้นต่ำลงมาสวมลอมพอกที่มีขอบประดับด้วยเกี้ยวทองคำ สันนิษฐานว่ารูปแบบของลอมพอกได้รับแรงบันดาลใจจากผ้าโพกศีรษะของชาวเปอร์เซีย ผสมผสานกับรูปแบบชฎาของไทย ครั้งคณะราชทูตสยามไปถึงฝรั่งเศสใน พ.ศ.๒๒๒๙ ได้สวมเครื่องแต่งกายแบบสยาม ซึ่งเป็นที่ดึงดูดความสนใจจากชาวฝรั่งเศสเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการสวมลอมพอก

หญิงชาวสยามช่วงแผ่นดินรัชกาลที่ ๕ ที่ยังมีการทอมสไบในชีวิตประจำวันอยู่

๘. ลอมพอกยอดสูงและปลายแหลม เป็นศิราภรณ์สำหรับใช้ในงานพระราชพิธี พระเจ้าอยู่หัวและขุนนางแต่งเหมือนกัน ต่างแต่ว่าพระลอมพอกประดับขอบหรือเสวียนเกล้าด้วยพระมหามงกุฎเพชรรัตน์ ส่วนลอมพอกขุนนางประดับเสวียนทองคำ เงิน หรือกาไหล่ทองมากน้อยตามยศ บางคนไม่มีเสวียนเลย เมื่อใส่ลอมพอก การแสดงความเคารพไม่ได้ถอดออก

๙. รongเท้าแตะ พวกแขกมัวร์เป็นผู้นำรongเท้าแตะ อันเป็นรongเท้าปลายแหลมมาใช้ ไม่มีปีกหุ้มเท้า ไม่มีส้น เขาถอดวางไว้ที่ประตูเมื่อจะเข้าไปในเรือน ไม่ว่าพระเจ้าอยู่หัวจะประทับอยู่ ณ ที่ใด หรือบุคคลที่เขาจะต้องให้ความเคารพอยู่ ณ ที่ใด ชาวสยามจะไม่สวมรongเท้าเข้าไป ณ ที่นั้นเป็นอันขาด

๑๐. ความสะอาดของพระราชวังไม่มีที่ใดจะสะอาดเท่าพระบรมมหาราชวัง

๑๑. หมวกสำหรับสวมไปเที่ยว พวกขุนนางนิยมมีกัน พระเจ้าอยู่หัวตรัสให้สร้างพระมาลาเป็นสีต่างๆ รูปทรงคล้ายๆ กับพระลอมพอก แต่ราษฎรสามัญจะใช้ผ้าโพกศีรษะเฉพาะเมื่อลงเรืออยู่ในแม่น้ำเท่านั้น

๑๒. เครื่องนุ่งห่มของสตรี พวกผู้หญิงนุ่งห่มตามความยาวของผืนผ้าวงรอบตัวเช่นเดียวกับผู้ชาย แต่ผู้หญิงปล่อยชายทางด้านกว้าง เลียนแบบกระโปรงอย่างแคบๆ ให้ชายตกลงมาครึ่งแข้ง ส่วนผู้ชายชักชายผ้าข้างหนึ่งซึ่งเขาปล่อยให้ยาวกว่าอีกข้างหนึ่ง ลอดหว่างขาแล้วไปเหน็บไว้ด้านหลัง โดยคาดเข็มขัดทับคล้ายสับเพลาโบราณของเรา ส่วนชายอีกข้างหนึ่งห้อยอยู่หน้าขา (ชายพก) ใช้ชายพกห่อล่วมหมาก บางทีก็นุ่งผ้าสองผืนซ้อนทับกันเพื่อให้ผืนบนดูเรียบร้อย

๑๓. เกือบจะเปลือยหมด นอกจากผ้านุ่งแล้ว ผู้หญิงก็ปล่อยตัวล่อนจ้อนมิได้สวมเสื้อชั้นในมัสลิน เพียงแต่คนมั่งมีจะใช้สไบห่ม ปิดชายสไบเฉียงไปคลุมต้นแขน แต่ลักษณะที่สุภาพคือ ใช้ตอนกลางของผืนคาดตนเอง แล้วสอดรักแร้ปกกันเข้าไว้ แล้วดลชายสไบทั้งสองด้านพับไล่ไปทั้งชายอยู่ทางเบื้องหลัง (ห่มตะเบงมาน)

๑๔. ความละอายในการเปลือย ชายหญิงสยามมีความตะขิดตะขวงใจเป็นอย่างยิ่งในโลกที่จะเผยโฉมใดส่วนหนึ่งของร่างกาย ซึ่งธรรมเนียมกำหนดให้ปิดบังไว้ไม่ให้ใครเห็น เราต้องจ่ายผ้าขาวม้าให้ทหารฝรั่งเศสนุ่งเมื่อลงอาบน้ำตามท่า เพื่อระบับข้อครหาของชาวเมืองที่เห็นทหารฝรั่งเศสเปลือยกายลงอาบน้ำในแม่น้ำ

๒๓.หน้าตาชาวสยามค่อนข้างเป็นรูปขนมเปียกปูนมากกว่ารูปไข่ ใบหน้ากว้าง ผายขึ้นไปทางเหนือโหนกแก้มไปถึงหน้าผากอันแคบ รวมเข้าเป็นรูปมนเหมือนปลายคาง หางตาค่อนข้างสูง ตาเล็ก ไม่สู้แจ่มใสนัก ตาขาวออกสีเหลืองๆ แก้มตอป ปากกว้าง ริมฝีปากหนาชัด ฟันดำ ผิวหยาบสีน้ำตาลปนแดง

๒๔.สิน้ำเงินที่สักไว้ตามร่างกาย ผู้หญิงสยามไม่ใช่ขาดทาปาก แก้มหรือแต้มไฟ ขุนนางสักที่ขาเป็นสิน้ำเงินหม่นเป็นเครื่องหมายแสดงความยิ่งศักดิ์ จะมีสิน้ำเงินมากหรือน้อยสุดแต่บรรดาศักดิ์สูงต่ำ พระเจ้าอยู่หัวทรงสักสิน้ำเงิน ตั้งแต่ฝ่าพระบาทไปถึงพระนาภี แต่บางคนก็บอกว่าการสักทำไปเพราะเชื่อโชคลางของขลัง

๒๕.จมูกและหูของชาวสยาม ชาวสยามมีจมูกสั้นและปลายมน ใบหูใหญ่กว่าชาวยุโรป คนมีใบหูใหญ่มากเท่าใดก็ยิ่งเป็นที่ยกย่องกันมากเท่านั้น เป็นความนิยมของชาวตะวันออก

๒๖.ผมของชาวสยามมีสีดำ เส้นหยาบและเหยียด ทั้งชายหญิงไว้ผมสั้นมาก ยาวมาเสมอใบหูเท่านั้น ตำนานนั้นจะตัดเกือบกเกรียนติดหนังศีรษะ พวกผู้หญิงหัวผมตั้งไว้บนหน้าผาก โดยมีได้รวบเกล้ากระหมวด บางคนส่วนมากเป็นชาวยุโรป ปล่อยให้ผมยาวไปข้างหลังพอประมาณเพื่อขมวดเป็นมวยไว้ที่ท้ายทอย ชายหนุ่มและหญิงสาวที่อยู่ในวัยมีเรือนได้แล้วก็ไว้ผมแปลกไปอีกทำนองหนึ่งคือ ใช้กรรไกรหนีบตัดผมกลางกระหม่อมเสียสั้นเกรียน รอบเรือนผมเขาถอนออกมาเป็นกระจุกเล็กๆ กระจุกหนึ่ง ทางด้านล่างปล่อยให้ออกยาวไปเกือบประบ่า

๒๗.รสนิยมของชาวสยามที่มีต่อหญิงผิวขาว ภาพวาดสตรีงามบางคนแห่งราชสำนัก (ฝรั่งเศส) ไม่เป็นที่สบอารมณ์ของชาวสยามมาก พระเจ้ากรุงสยามได้ทรงมีหญิงสาวชาวมิเกลเลียน หรือชอร์เซียน โดยรับสั่งให้ซื้อมาจากประเทศเปอร์เซีย (มาเป็นบาทบริจาริกา) และชาวสยามที่มาฝรั่งเศสสรรภาพว่าผู้หญิงฝรั่งเศสนั้นสวยมาก ไม่มีหญิงชาวสยามคนใดทัดเทียมได้

๒๘.ชาวสยามเป็นคนสะอาดสะอาดอันมาก ชาวสยามนุ่งห่มน้อย และอบร่าร่างกายด้วยสุนทรธ ริมฝีปากก็สีซีผั่งหอม อาบน้ำวันละ ๓-๔ ครั้ง ถือเป็นความสุภาพเรียบร้อยว่า จะไปเยี่ยมผู้ใดในรายที่สำคัญต้องอาบน้ำเสียก่อน และจะประแป้งให้ชาวพร้อมที่ยอดอก แสดงว่าได้อาบน้ำมาแล้ว

๒๙.วิธีอาบน้ำสองอย่าง วิธีหนึ่งลงไปแช่น้ำ อีกวิธีหนึ่งใช้ขันตักน้ำรดร่างกาย

๓๐.การรักษาความสะอาดฟันและผม ชาวสยามเอาใจใส่รักษาฟันมาก แม้จะย้อมดำแล้วก็ตาม เขาสระผมด้วยน้ำและใส่น้ำมันจันทน์ทำนองเดียวกับชาวสเปนแล้วไม่ผัดแป้งเลย ชาวสยามหวีผม หวีมาจากประเทศจีน ชาวสยามถอนเคราซึ่งมีอยู่หรือมหรือไม่มี แต่ไม่ทำเล็บเลย เพียงแต่รักษาให้สะอาด

๓๑.ชาวสยามชอบไว้เล็บยาว เราได้เห็นนางละครชาวสยามที่จะให้งามเกินงาม สวมเล็บที่ทำด้วยทองเหลืองยาวมาก

■ ตอนที่ ๒

บ้านเรือนของชาวสยามและฝีมือการก่อสร้าง

๑.ชาวสยามมีความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ ชาวสยามแต่งตัวอย่างเรียบ ๆ ง่าย ๆ บ้านเรือนเครื่องเรือนและอาหารการกินก็เรียบ ๆ ง่าย ๆ ไม่ยิ่งหย่อนกว่ากัน กล่าวคือ เหมือนเศรษฐกิจที่อยู่ในห้วงแห่งความอนาถา เสมอเหมือนกันไปหมดทุกคน เพราะพวกเขาเป็นคนสันโดษมักน้อย ที่อยู่อาศัยของชาวสยามเป็นเรือนหลังย่อม ๆ มีอาณาบริเวณกว้างขวางพอใช้ พื้นเรือนใช้ไม้ไผ่มาฉาบเป็นฟาก และเรียงไว้ไม่ค่อยถี่นัก และยังจักตอกขัดแตะเป็นฝา และใช้เครื่องบนหลังคา เสาดอม่อที่ยกพื้นขึ้นสูงให้พื้นน้ำท่วมก็ใช้ไม้ไผ่ลำใหญ่กว่าขาและสูงจากพื้นดินประมาณ ๑๓ ฟุต เพราะบางครั้งน้ำท่วมสูงถึงเท่านั้น ดอม่อแถวหนึ่งมีไม่มากกว่า ๔-๖ ต้น แล้วเอาลำไม้ไผ่ผูกขวางเป็นรอด บันไดก็เป็นกระไดไม้ไผ่ซึ่งทอดอยู่ข้างนอกตัวเรือนเหมือนกระไดโรงสีลม คอกสัตว์สยามก็อยู่กลางแจ้งและยกพื้นเหมือนกัน มีสะพานทำด้วยไม้ไผ่ฟากสำหรับสัตว์ปีนขึ้น

๒.เรือนสร้างแล้วเสร็จได้รวดเร็ว การที่เรือนแต่ละหลังออกไปตั้งอยู่โดดหลังเดียวห่าง ๆ กัน อาจต้องการให้เป็นที่รโหฐาน ชาวสยามตั้งเตาหุงต้มกันกลางลานบ้าน ขณะที่เขาอยู่ในพระนคร มีเรือนถูกไฟไหม้ถึง ๓๐๐ หลังคาเรือน แต่กลับปลูกใหม่เสร็จภายใน ๒ วัน